

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 39

Заснований в 1996 році

Рівне – 2008

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 39. — Рівне: РДГУ, 2008. — 202 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і методики виховання та навчання учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді, підготовки майбутніх педагогів.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 8 від 28.03.2008р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

4. Карпенко І.М. Духовний ідеал ноосфери і катарсична сутність виховання —С.48 -53.
5. Киселев Г.С. Современный мир и «новое» религиозное сознание. //Вопросы философии. —2000. —№6.— С.18-34.
6. Лихачев А. Е. Воспитание и духовность (заметки православного педагога) //Педагогика —2001. —№3.— С.33-37.
7. Раушенбах Б.В. На пути к целостному рационально-образному мировосприятию. /О человеческом в человеке (под общ. ред. И.Т.Фролова.)—М.: Политиздат, 1991. — 384 с.
8. Сергеева В.Є. Про роль духовного катарсису у формуванні загальнолюдських цінностей. //Педагогіка і психологія. —2002. —№4.—С.13 -20.
9. Сорокин П.А. Главная тенденция нашего времени. —М.: Наука, 1997. —342 с.
10. Тюріна Т.Г. Шляхи духовного формування особистості. —Львів: СПОЛОМ, 2005. —106 с.
11. Шюре З. Великие посвященные. —Симферополь: Таврия, 1998. — 489 с.
12. Яркіна Т.Ф. Проблемы духовного мира человека на пороге ноосферной эпохи //Педагогика. —1996. —№2. —С.40 -48.

Резюме: В статті розкривається єдинство учень о ноосфері і тих моральних цінностях, котрі виработало християнство на протязі тисячоліть відносно розвитку личности, його взаємозв'язку з оточуючою середою.

Ключевые слова: моральні цінності, ноосферні цінності, гармонічне розвиток, соборність, планетарне єдинство.

The summary. The article deals with the attempt to show the unity of teaching about ionosphere and those moral values, which were done by Christianity during unturis according to the personality's elopement and his connection with environment

Key words: moral values, novsphere, harmonies development, planetary unity.

Одержано редакцією 20.12.2007.

УДК: 37. 047

М.С. ЯНЦУР, О.С. ВАРИЧ

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СОЦІОНІЧНОГО ТИПУ ОСОБИСТОСТІ

Резюме. У статті розглядається проблема професійного самовизначення учнів старших класів з врахуванням соціонічного типу особистості, визначеного за допомогою авторського комп'ютерного варіанту відповідної методики.

Ключові слова: соціоніка, соціонічні типи особистості, квадри, сфери діяльності людини.

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в суспільстві, зумовлюють необхідність активізації професійного самовизначення учнів. Тобто, стійкий стан особистості учня, в основі якого лежить динамічне поєднання певних властивостей, які включають спрямованість інтересів і нахилів, практичний досвід і знання своїх індивідуальних особливостей. Безперечно, на вибір професії впливають багато чинників: з одного боку – соціальне оточення, мода, престижність, професійний устрій сім'ї тощо, з іншого боку – так звані внутрішні умови, тобто індивідуальні інтереси, здібності, захоплення, схильність самої людини до тієї чи іншої справи. Значення зовнішніх факторів важко переоцінити. Водночас, безсумнівне значення має наявність індивідуальних особливостей випускників школи, їхнє тяжіння до певних сфер діяльності. Питання особистості та її структури, в плані професійного самовизначення, привертає все більшу увагу як вчених-психологів, так і педагогів-практиків.

Велике значення у виборі професії відіграє також соціонічний тип особистості, на що наголошують ряд дослідників: А. Аугустиновичоте [1], В.В. Мегедь [4; 5], А.А. Овчаров [7; 8], Т.Р. Рейнін [10] та інші [12]. При цьому соціоніка, як галузь психологічної науки, напрацювала ряд положень стосовно підготовки людини до свідомого вибору професії на основі власного соціонічного типу. Так, зазначається, що соціоніка дозволяє правильно зорієнтувати молодих людей у виборі професії, якою вони не лише будуть задоволені, але й зможуть досягнути видатних результатів. Зміна роботи і перекваліфікація в зрілому віці - це часто трагедія. Стереотипи та психологічні установки ускладнюють людині пошук нової діяльності. Соціоніка допоможе людині віднайти справу до душі [11].

В той же час ще недостатньо приділяється уваги визначенню соціонічного типу школярів, врахування його при організації навчального і виховного процесу, розвитку особистості учнів і особливо при підготовці їх до свідомого вибору професії. Майже відсутні дослідження з питання впливу соціонічного типу на професійне самовизначення особистості.

Соціоніка – це наука, яка стверджує, що кожна людина належить до певного типу. Цих типів є всього шістнадцять (описані в роботах К.Г. Юнга і доповнені Д. Кейрсі), і протягом всього життя тип не змінюється. Для кожної людини соціоніка розгортає її можливості, які вона часом не усвідомлює, дозволяє їй правильно оцінити свої сильні і слабкі сторони, а як наслідок, вірно обирати галузь застосування своїх сил, талантів, нахилів, правильно будувати стосунки з іншими людьми. Тому професійне самовизначення залежить значною мірою від соціонічного типу особистості. Соціоніка може бути використана для роботи з підлітками, для

вирішення їх проблем в плані професійного самовизначення. Знання психоінформаційної структури типу дозволяє давати чіткі рекомендації щодо професійної орієнтації і професійної придатності [4].

Розглянемо особливості основних соціонічних типів людей та покажемо, які сфери діяльності їм відповідають найбільшою мірою. У соціоніці всі типи побудовані на основі чотирьох дихотомій, тобто протилежностей: екстраверсія-інтроверсія (**E-I**, від англ. Extraversion - Introversion), сенсорика (здоровий глузд) – інтуїція (**S-N**, від англ. Sensation - iNtuition), логіка- етика (чуттєвість) (**T-F**, від англ. Thinking - Feeling) та раціональність (плануючі на перспективу) – ірраціональність (імпульсивність) (**J-P**, від англ. Judging – той, хто приймає рішення і impulsive - імпульсивність) [8]. Кожен із 16 соціонічних типів особистості має свою умовну назву, в різних авторів різну, хоча в багатьох випадках співпадаючи між собою. В таблиці 1 наведено ключові слова, які розкривають суть 4-х пар надання переваг. [8] Заслуга Д. Кейрсі ще і в тому, що він зумів виділити та детально описати і з успіхом використовувати на практиці категорії об'ємніші, ніж психологічні портрети. Він назвав їх „чотирма типами темпераменту”, кожен з яких поділяється на чотири соціонічних типи [8]. Нижче наводимо умовні позначення на англійській та українській мовах і наукові та побутові назви соціонічних типів:

- SJ - Епітемей: ESFJ (Торговець) – етико-сенсорний екстраверт (ECE – Ентузіаст «Гюго»), ISFJ (Охоронець традицій) – етико-сенсорний інтроверт (ECI – Охоронець «Драйзер»), ESTJ (Адміністратор) – логіко-сенсорний екстраверт (LCE – Адміністратор «Штірліц»), ISTJ (Опікун) – логіко-сенсорний інтроверт (LICI – Систематик «Максим»);
- SP - Діонісій: ESFP (Гамада) – сенсорно-етичний екстраверт (CEE – Лідер «Наполеон»), ISFP (Художник) – сенсорно-етичний інтроверт (CEI – Посередник «Дюма»), ESTP (Антрепренер) – сенсорно-логічний екстраверт (CLE – Організатор «Жуков»), ISTP (Майстер) – сенсорно-логічний інтроверт (CЛІ – Майстер «Габен»);
- NF - Аполон: ENFJ (Педагог) – етико-інтуїтивний екстраверт (EIE – Артист «Гамлет»), INFJ (Провісник) – етико-інтуїтивний інтроверт (EII – Гуманіст «Достоевський»), ENFP (Журналіст) – інтуїтивно-етичний екстраверт (IEE – Ініціатор «Гекслі»), INFP (Романтик) – інтуїтивно-етичний інтроверт (IEI – Лірик «Єсенін»);
- NT - Прометей: ENTJ (Фельдмаршал) – логіко-інтуїтивний екстраверт (LIE – Підприємець «Джек Лондон»), INTJ (Дослідник) – логіко-інтуїтивний інтроверт (LII – Аналітик «Робесп'єр»), ENTP (Винахідник) – інтуїтивно-логічний екстраверт (LIE – Винахідник «Дон Кіхот»), INTP (Архітектор) – інтуїтивно-логічний інтроверт (LII – Критик «Бальзак»).

Таблиця 1.

Ключові слова, що розкривають зміст чотирьох пар переваг соціонічного типу	
Назва пари	
E – екстраверсія - товариськість, соціалізованість; - спілкування, взаємодія; - широта поглядів, інтересів; - випромінювання енергії; - інтерес до зовнішніх подій.	I – інтроверсія - замкненість, відчуття своєї території; - концентрація, зібраність; - глибина, змістовність; - збереження енергії; - інтерес до внутрішніх реакцій.
T – логічність - цілеспрямованість, розсудливість; - закони; - твердість характеру; - справедливість; - аналіз.	F – етика - соціальні цінності, оцінки суспільства; - оправдовуючі обставини; - уміння переконувати; - гуманність; - симпатія.
S – сенсорика - досвід; - минуле; - реаліст; - практичність; - здоровий глузд.	N – інтуїція - передчуття; - майбутнє; - уява; - винахідливість; - підрахунок варіантів можливих подій.
J – раціональність - прийняти рішення; - фіксованість рішень; - попереднє планування; - все вчасно; - намітити проміжні цілі на шляху	P – ірраціональність - зібрати більше даних; - мобільність, рухливість, непостійність; - пристосування до потоку подій; - навіщо обмежувати себе термінами? - поживемо – побачимо.

Всі соціонічні типи об'єднують у так звані квадрати. Представники першої квадрати **α (альфа)** - люди цікаві і комунікабельні. Їх цікавить все нове, неординарне, оригінальне. Інтереси їх широкі і різноманітні. Це квадрати тих, що постійно сперечаються, із задоволенням обговорюють широке коло проблем, дуже сердяться, якщо їм не дають договорити до кінця. Вони не люблять довго засиджуватись на одному й тому ж місці, не люблять одноманітної, монотонної роботи. Практицизм і прагматизм ними засуджуються. До цієї квадрати

відносять такі соціонічні типи: **Винахідник** (ЛІЕ), **Посередник** (СЕІ), **Ентузіаст** (ЕСЕ), **Аналітик** (ЛПІ).

Світосприйняття другої квадри, або ж квадри **β (бета)**, за своєю суттю песимістичне з прагматичними цілями. Вони орієнтовані в основному на практичну діяльність. Світ “Бета” замкнутий, раціональний. Ефективно долають будь-які відхилення від прийнятих норм. Володіють великою пробивною силою, що зносить все на своєму шляху заради досягнення мети. Ця квадра складається з таких соціонічних типів: **Артист** (ЕІЕ), **Систематик** (ЛСІ), **Організатор** (СЛЕ), **Лірик** (ІЕІ).

Третя квадра **γ (гамма)** – в спадок від другої отримує застій. І лише третя квадра, залучивши свої великі внутрішні резерви, може вивести суспільство із застою, зруйнувати апарат тиску, створений другою квадрою, нейтралізувати формальні й неформальні силові структури, очистити від жорстокості і встановити в ньому етичні принципи і надати розвитку суспільної думки гуманістичного напрямку. Для представників цієї квадри характерна одержимість в досягненні цілей, вони довірливі, прості в спілкуванні і демократи за суттю. Домінуючі аспекти квадри “Гамма” – це етика стосунків і ділова логіка. До неї відносять такі соціонічні типи: **Лідер** (СЕЕ), **Критик** (ЛЛІ), **Підприсмець** (ЛІЕ), **Охоронець** (ЕСІ).

Четверта квадра **δ (дельта)** – це квадра відкритих і доброзичливих людей, що вміють цінити затишок і благополуччя в своєму домі, мир і спокій на землі. Це люди з філософським поглядом на життя. Головною цінністю цієї квадри є людина та її індивідуальність. З особливою неприязню сприймається посягання на особисту свободу людини, її благополуччя. Це квадра аристократів, тому кожен із її представників може образитись, якщо при розмові не будуть згадані його титули, звання, регалії і почесті. Сюди відносяться **Адміністратор** (ЛСЕ), **Гуманіст** (ЕІІ), **Ініціатор** (ІЕЕ), **Майстер** (СЛІ).

Провівши аналіз відповідних літературних джерел [2; 3; 8; 9; 10] були з’ясовані сфери діяльності та деякі професії, які найкраще співвідносяться з відповідними соціонічними типами. Всі сфери діяльності людини об’єднані в чотири групи: науково-дослідна, гуманітарно-соціальна, гуманітарно-культурна (комунікативна), виробничо-управлінська. Нижче наводимо характеристику різних соціонічних типів відповідно до сфер діяльності людини.

У виробничо-управлінській сфері (такі професії, як адміністратор, керівник, бухгалтер, економіст, робітник, техник, майстер, господарник) безперечними лідерами можуть стати люди з сильними функціями **логіки і сенсорики**. Цим типам властива посидючість, скрупульозність, точність виконання. Жоден психологічний тип не володіє таким аналітичним і неупередженим розумом, вмінням організувати роботу і завершувати навіть дуже важку справу. В роботі вони спираються на факти, прагнуть бути неупередженими в оцінках. Представники цих типів хороші тактики, їм можна доручати всі види робіт, пов’язані зі складанням графіків, всіляких логічних структур. Вони здатні вирішити навіть дуже складні технічні питання.

У гуманітарно-соціальній сфері (вихователі, вчителі, психотерапевти, лікарі, кухарі, масажисти, менеджери з туризму, соціальні працівники) зможуть знайти себе люди з сильними функціями **етики і сенсорики**. Представники цих типів уміють контактувати з людьми, налагоджувати зв’язки, вони гуманістичні, емоційні від природи. Водночас вони послідовні, спираються на те, що перевірено і надійно. Представники цих типів зуміють налагодити стосунки в колективі, деколи виступаючи в ролі негласних психологів. Етики здатні співпереживати, переконувати і відчувати приховані потреби людей.

Гуманітарно-культурну (комунікативну) сферу (журналісти, психологи, РК-менеджери, менеджери з реклами, артисти, релігійні або ідеологічні діячі, секретарі, бібліотекарі) можуть обрати **етики та інтуїти**. Комунікабельність та уміння орієнтуватися в людських стосунках поєднується в них з пошуком новизни. Представникам цих типів можна доручати рекламну діяльність і дипломатичні функції. Вони із задоволенням візьмуть на себе відповідальність за вирішення питань відпочинку і святкових заходів, встановлять необхідні контакти з потрібними людьми, з натхненням розкажуть про нові теорії, цікаві виставки, книги, а також про товари і послуги.

У науково-дослідній сфері (всі види наукової роботи, маркетинг, консалтинг, диспетчерська служба) безперечних успіхів досягнуть люди з сильними функціями **інтуїції та логіки**. Інтуїція допомагає їм здійснювати пошук нових ресурсів і можливостей. Вони здатні за лічені секунди передбачити і спрогнозувати розвиток ринку, змінити напрям діяльності, проаналізувати не лише складні наукові теорії, а й мотиви поведінки людей. До речі, «батьки» психоаналізу й аналітичної психології належали саме до цієї групи типів.

Детальніші рекомендації стосовно сфер діяльності та деяких типових професій відповідно до соціонічних типів наведено в таблиці 2. Спираючись на них є можливість покращити процес професійного самовизначення школярів, спираючись на соціонічні технології. Для визначення соціонічного типу особистості використовуються різноманітні методики [4; 6; 7; 8], але вони недостатньо надійні й тому не знайшли широкого застосування. Більшість з них досить громіздкі займають багато часу на їх проведення та обробку результатів. Провівши їх аналіз, було з’ясовано, що поширеною і найефективнішою з них є методика професора Девіда Кейрсі [9]. Теоретичною базою для створення методики стали уявлення про природу темпераменту таких класиків психології і медицини, як К. Юнг, Ю. П. Адлер, Е. Кречмер та ін. Опитувальник Д. Кейрсі створений на основі всесвітньо відомої методики Майерс-Бріггс як нова форма, зручніша при проведенні масових обстежень. Дана методика має вигляд стандартизованого опитувальника, включає 70 тверджень, до кожного з яких наведено два варіанти продовження незакінченого речення. Опитувану необхідно прочитати речення, вибрати один із варіантів, занести ці результати у реєстраційний аркуш (бланк). Після заповнення цього бланка (аркуша) проводиться підрахунок чотирьох показників за відповідними шкалами, а також визначається

сумарний показник типологічної особливості особистості. За цими показниками визначається відповідний соціонічний тип.

Таблиця 2.

Рекомендовані сфери діяльності та деякі професії відповідним соціонічним типам

Науково-дослідна сфера діяльності			
ІІЕ, ENTP – Винахідник (конструктор, програміст, письменник, психолог, викладач, менеджер з реклами)	ЛІІ – Аналітик, INTJ – Дослідник (історик, науковець, біолог, будівельник, інженер)	ЛІЕ – Підприємець, ENTJ – Фельдмаршал (менеджер з персоналу, прокурор, військово- службовець, податківець, адміністратор)	ІІІ – Критик, INTP – Архітектор (юрист, економіст, дизай- нер інтер'єру, вчитель, ви- кладач, архітектор систем, філософ, математик)
Гуманітарно-соціальна сфера діяльності: сервіс і дозвілля			
ЕСЕ – Ентузіаст, ESFJ – Торговець (менеджер з торгівлі, вихователь, вчитель, тренер, адміністративний працівник)	СЕІ – Посередник, ISFP – Художник (композитор, хореограф, художник, дизайнер, мистецтвознавець, актор, дресирувальник у цирку)	СЕЕ – Лідер, ESFP – Тамада (науковець, інженер, торговець, підприємець, актор, організатор)	ЕСІ – Охоронець, ISFJ – Охоронець традицій (медичний пра- цівник, вчитель, бібліо- текар, історик, адміні- стративний посередник)
Гуманітарно-культурна (комунікативна) сфера діяльності			
ІЕЕ – Ініціатор, ENFP – Журналіст (торговий представник, сценарист, драматург, політик, політолог)	ЕІІ – Гуманіст, INFJ – Провісник (белетрист, музикант, композитор, мистецтво- знавець, драматург, режисер, медичний психолог, психіатр)	ЕІЕ – Артист, ENFJ – Педагог (вчитель, викладач ВНЗ, психолог, вихователь, медичний працівник кадрових служб)	ІЕІ – Лірик, INFP – Романтик (філолог, перекладач, мистецтвознавець, письменник, актор)
Виробничо-управлінська сфера діяльності: законодавство, право, соціальний захист			
ЛСЕ, ESTJ – Адміністратор (менеджер, системний адміністратор, секретар-референт, економіст)	СЛІ, ISTP – Майстер (пілот, гонщик, альпініст, серфінгіст, агент тур- фірми, агент служби безпеки, військово- службовець, художник)	СЛІЕ – Організатор, ESTP – Антрепренер (лектор, актор, брокер, дипломат, менеджер, підприємець)	ЛСІ – Систематик, ISTJ – Опікун (адвокат, юрист, банківський контролер, ревізор, податківець, працівник служби безпеки, секретар, фінансист)

З метою вдосконалення процесу визначення соціонічного типу особистості та його автоматизації науково-дослідною лабораторією з професійної орієнтації учнівської молоді „Прогноз” кафедри професійної педагогіки і трудової підготовки РДГУ було створено комп'ютерний варіант методики Д. Кейрсі, який призначений, в основному, для використання в профорієнтаційній роботі зі школярами, а також для визначення стилю навчальної діяльності учнів і студентів. Ця комп'ютерна програма написана в об'єктивно-орієнтованому середовищі Delphi, має вигляд електронного опитувальника, вбудовані вікна інструкції проходження опитувальника та короткі відомості про методику (Рис. 1).

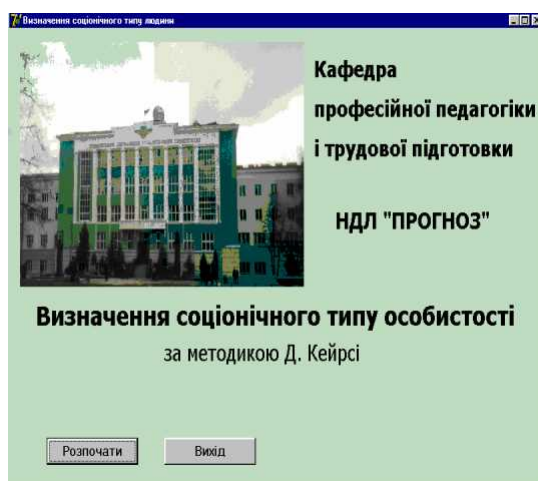

Рис. 1 Завантаження програми „Визначення соціонічного типу особистості”.

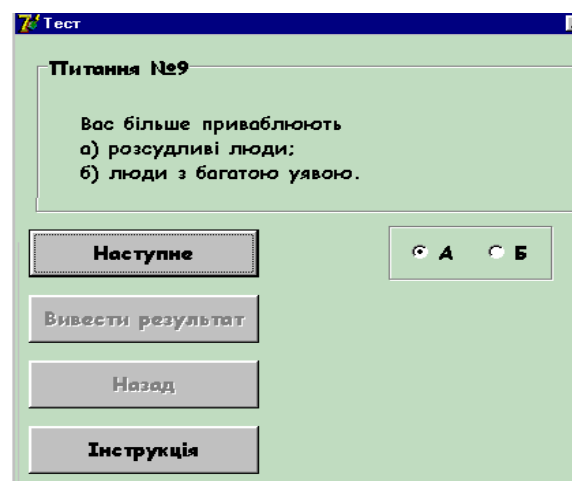

Рис. 2. Вікно опитувальника

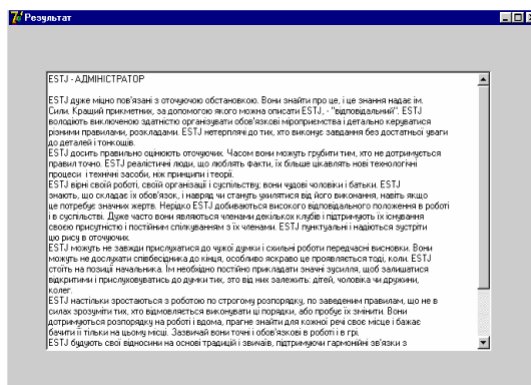

Рис. 3. Виведення результату опитування

Опитувальник подається на екрані монітора послідовно по одному твердженню з 70-ти, кожне з яких має два продовження (відповіді). Кожна відповідь рівноцінна, правильних чи неправильних відповідей тут бути не може. Завдання опантанта:

- 1) Прочитати кожне з тверджень разом з двома його можливими продовженнями на екрані монітора (Рис. 2);
- 2) Вибрати те продовження (А чи Б), яке властиве Вам в більшості життєвих ситуацій і натиснути на відповіді лівую клавішею миші. Перейти до наступного твердження можна, натиснувши кнопку „Наступне” (Рис. 2).

Працювати потрібно в темпі, довго не задумуючись над відповідями, та послідовно, не пропускаючи запитань-тверджень. Після проходження опитувальника на екран виводяться результати з вказівкою символічної та умовної назви соціонічного типу опантанта та його коротка характеристика (Рис. 3).

З метою перевірки ефективності розробленого комп'ютерного варіанту методики Д. Кейрсі нами було проведено експериментальне дослідження, в якому приймали участь 96 учнів 11-х класів загальноосвітніх шкіл №№ 1, 18, 25 м. Рівне. Дослідження проводилося в два етапи. На першому етапі за допомогою розробленої програми з визначення соціонічного типу ми дослідили учнів вказаних шкіл на базі комп'ютерного класу НДІ «Прогноз» кафедри професійної педагогіки і трудової підготовки РДГУ. Отримані результати після аналізу розподілили за шістнадцятьма соціотипами особистості школярів і занесли до таблиці 3 у відповідну колонку та навели у формі стовпчикової діаграми (Рис. 4).

Таблиця 3.

Розподіл учнів за соціонічними типами та їх відповідністю професійним намірам

№ з/п	Умовні позначення та назви соціонічних типів	Кіл-ть учнів, які належать соціотипу	Кількість учнів, які обрали професію відповідно до свого соціотипу чи всупереч йому		
			Відповідає	Частково відповідає	Не відповідає
1	ENTP – Винахідник	6	2	1	3
2	INTJ – Дослідник	4	1	1	2
3	ENTJ - Фельдмаршал	6	3	-	3
4	INTP - Архітектор	4	1	1	2
5	ESFJ – Торговець	14	8	1	5
6	ISFP – Художник	4	2	-	2
7	ESFP – Тамада	6	2	1	3
8	ISFJ – Охоронець традицій	6	2	1	3
9	ENFP – Журналіст	7	1	2	4
10	INFJ – Провісник	2	-	1	1
11	ENFJ – Педагог	6	3	1	2
12	INFP – Романтик	3	1	1	1
13	ESTJ – Адміністратор	15	6	3	6
14	ISTP – Майстер	2	1	-	1
15	ESTP – Антрепренер	7	2	1	4
16	ISTJ - Опікун	4	1	1	2
Всього:		96	36	16	44

Провівши аналіз отриманих результатів, було з'ясовано, що в нашій вибірці найбільше є представників соціонічних типів ESTJ (ЛСЕ) – Адміністратор (Менеджер) та ESFJ (ECE) – Торговець (Ентузіаст). Потім ідуть ENFP (IEE) – Журналіст (Ініціатор) і TSTP (СЛЕ) – Антрепренер. (Організатор). І найменше виявилось учнів з соціотипами INFP (IEI) – Романтик (Лірик), ISTP (СЛІ) – Майстер, INFJ (EII) – Провісник (Гуманіст).

На другому етапі дослідно-експериментальної роботи ми провели опитування учнів всієї вибірки вказаних шкіл за допомогою розробленої нами анкети з метою визначення професійних намірів старшокласників. Учні заповнювали анкету під нашим керівництвом. Спочатку їм пояснили важливість

професійного самовизначення на етапі закінчення навчання в школі. Також їм дали інструкцію щодо заповнення анкети та вказали на те, що результати анкетування будуть використовуватися тільки в наукових цілях. Після заповнення анкет всіма учнями ми провели їх обробку та аналіз. Враховуючи всі складові професійного самовизначення, які інтегруються в професійному намірі щодо конкретного вибору майбутньої професії, результати опитування занесли до таблиці 4.

Кількість учнів

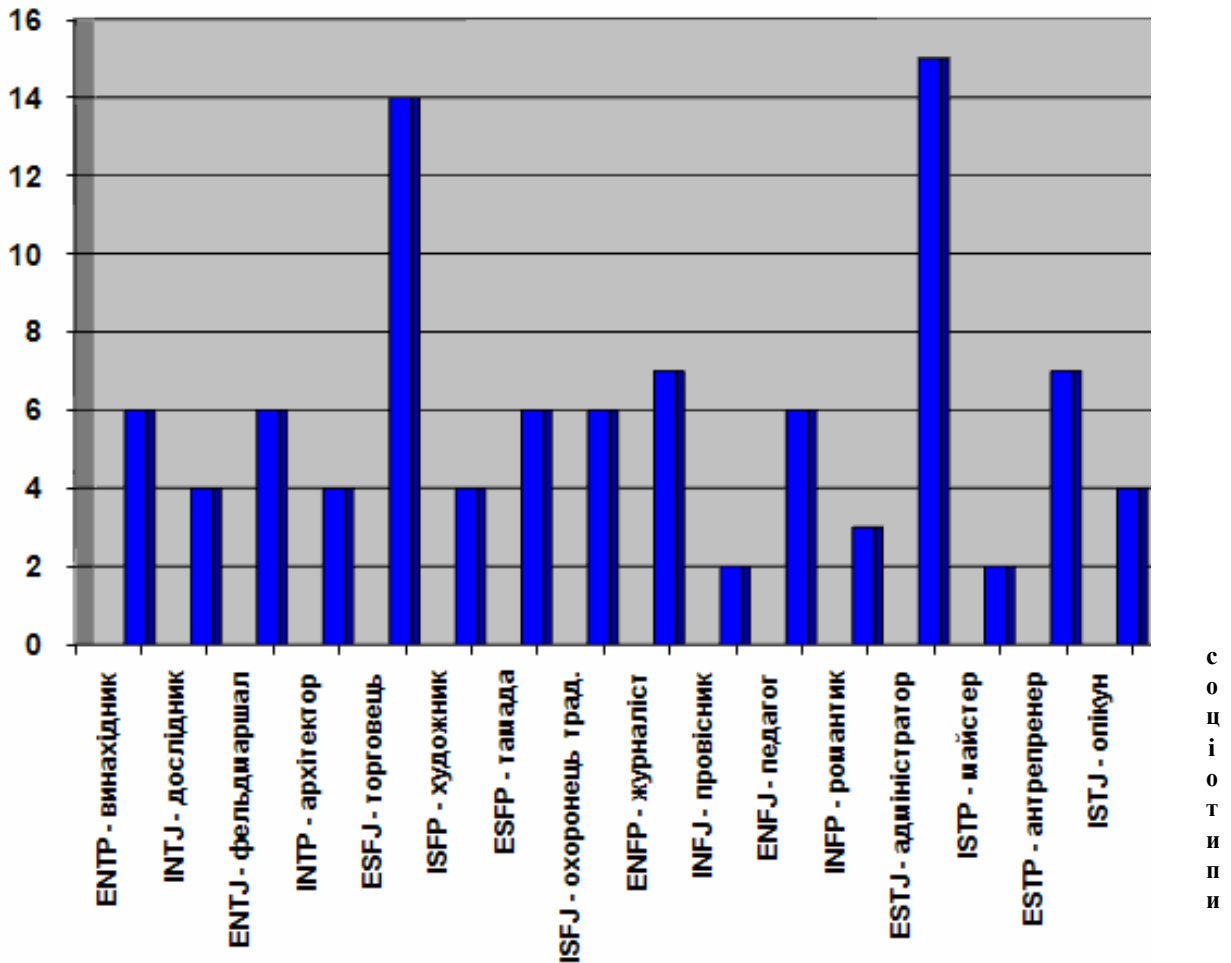

Рис. 4. Розподіл учнів за соціонічними типами

Таблиця 4.

Професійні наміри учнів 11 класів

№ з/п	Обрані учнями професії	Кількість опитантів	№ з/п	Обрані учнями професії	Кількість опитантів
1	Вчитель	11	19	Податківець	2
2	Програміст	9	20	Психолог	2
3	Економіст	7	21	Секретар	2
4	Менеджер	6	22	Філолог	2
5	Юрист	5	23	Фінансист	2
6	Лікар	4	24	Вихователь	2
7	Медична сестра	4	25	Актор	1
8	Бухгалтер	3	26	Будівельник	1
9	Водій	3	27	Історик	1
10	Дизайнер	3	28	Еколог	1
11	Перукар	3	29	Екскурсовод	1
12	Адміністратор	2	30	Журналіст	1
13	Військовий	2	31	Механік	1
14	Інженер	2	32	Модельєр	1
15	Міліціонер	2	33	Музикант	1
16	Муляр	2	34	Пожежник	1
17	Перекладач	2	35	Столяр	1
18	Підприємець	2	36	Художник	1

З таблиці 4 випливає, що більшість учнів вказаних шкіл хочуть бути вчителями, програмістами, економістами, менеджерами, юристами та лікарями. Найменше вони обирають професії художника, столяра, механіка, будівельника, актора, музиканта, журналіста, екскурсовода, пожежника, еколога, історика та інші.

Проаналізувавши результати обстеження учнів і спираючись на наведені в таблиці 2 рекомендації щодо сфер діяльності та професій, які відповідають соціонічним типам, ми визначили такі відповідності по кожному учню на трьох рівнях: I – не відповідають, II – частково відповідають, III – відповідають. Узагальнені результати цього аналізу зафіксовані в колонках 4, 5, 6 таблиці 3. Проаналізувавши їх, ми з'ясували, що 39 % учнів знаходяться на першому рівні, тобто їх професійні наміри не співпадають з їхнім соціонічним типом. Цим учням були надані профконсультаційні поради щодо їхнього соціонічного типу та бажаної сфери діяльності. Так, наприклад, оптант А.Б., який за соціонічним типом ESTJ – Адміністратор (JCE), планує стати дизайнером, що не відповідає його соціонічному типу. Дизайнери відносяться до типу INTP – Архітектор (JPI), що відноситься до науково-дослідної сфери. Він же за своїм соціонічним типом найкраще може себе реалізувати у виробничо-управлінській сфері, обравши одну із професій: менеджер, економіст, системний адміністратор, секретар-референт тощо. В процесі профконсультації з цим учнем, після роз'яснення всіх особливостей професійного самовизначення, він погодився з нашими рекомендаціями і планує обрати професію секретаря-референта або ж менеджера. Відповідна робота була проведена і з іншими учнями цього рівня. Більшість з них погодились з нашими рекомендаціями і планують обрати професію у відповідності зі своїм соціотипом.

23 % оптантів виявилися на другому рівні відповідності: це учні, які планують обрати професію в тій сфері, до якої належить їхній соціотип, але не у відповідності до конкретного соціонічного типу особистості. Так, наприклад, оптант М.К. за соціонічним типом ESFP – Тамада (CEE), планує у майбутньому стати вчителем трудового навчання та креслення. Ця професія відноситься до гуманітарно-соціальної сфери, що відповідає соціонічному типу учня, але вона найкраще підходить для таких типів, як ESFJ – Торговець (ECE) або ж ISFJ – Охоронець традицій (ECI). Тому, в процесі профконсультації йому було надано рекомендації щодо обрання іншої професії із таких, як: інженер, підприємець, торговець, актор. Також було роз'яснено, що при відповідних умовах він може бути в майбутньому непоганим вчителем трудового навчання, так як в основі цієї професії лежать інженерні знання та вміння. В кінцевому результаті учень вирішив не змінювати свого професійного наміру і обрати професію вчителя трудового навчання та креслення (технологій). У процесі подальшої роботи з учнями цього рівня переважаюча більшість з них прийняли до уваги наші поради і планують змінити свій вибір.

Решта учнів (38 %) знаходяться на III рівні відповідності, тобто планують обрати професію, яка в повній мірі відповідає їх соціонічному типу у визначеній сфері діяльності. Так, наприклад, оптант В.Х., за соціонічним типом ESFJ – Торговець (ECE), планує стати вчителем математики та інформатики, яка відноситься до гуманітарно-соціальної сфери діяльності, що повністю відповідає його соціонічному типу.

Таким чином, результати дослідної роботи показали достатню простоту і доступність розробленого комп'ютерного варіанту методики Д. Кейрсі для визначення соціонічного типу особистості і її можна успішно використовувати в профорієнтаційній роботі з учнями загальноосвітніх навчальних закладів. Разом з тим, провівши відповідний аналіз результатів дослідження соціонічних типів учнів та виявивши їхні професійні наміри, ми з'ясували, що більшість з них (62,5 %) обирають професію, в якій вони не зможуть повністю реалізувати свої можливості. Для того, щоб виправити цю ситуацію необхідно цілеспрямовано проводити профорієнтаційну роботу з врахуванням типологічних особливостей молоді людини. Знаючи свій соціонічний тип, кожен учень зможе свідомо підходити до визначення своєї майбутньої професійної діяльності. Це надасть йому можливість набагато ефективніше виконувати в майбутньому професійні функції, що забезпечить йому професійне зростання, матеріальне благополуччя та повагу в суспільстві.

Зрозуміло, що дане дослідження не вирішує всі проблеми професійного самовизначення молоді на основі соціонічних типів особистості. Потребують подальшої розробки питання адаптації комп'ютерних варіантів методик дослідження соціонічних типів учнів різних вікових категорій та створення автоматизованої системи профконсультації школярів відповідно до їх соціотипів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аугустинавичюте А. Личность и тип личности // Соционика, ментология и психология личности. - 2005. - № 4. - С. 46 -48.
2. Гуленко В.В., Мегедь В.В., Овчаров А.А. Методические рекомендации по профотбору с учетом подтипа социотипов. - 1991.
3. Давидович В. Що потрібно знати для правильного вибору професії // Трудова підготовка в закладах освіти. - 2005. - № 5. - С. 10 -14.
4. Мегедь В.В. Соционика и деловая жизнь: Рекомендации по выбору профессии // Соционика, психология и межличностные отношения: человек, коллектив, общество. - 2005. - № 8. - С. 2 -9.
5. Мегедь В.В. Соционика и деловая жизнь: [Типы личности и профессия] // Соционика, психология и межличностные отношения: человек, коллектив, общество. - 2005. - № 7. - С. 2 -9.
6. Молодцов А.В., Хохель С.О. Практикум по прикладной соционике. – 2-е изд., доп. – К.: МАУП, 1994. – 204с.
7. Овчаров А.А. Компьютерное тестирование для определения ТИМа в профориентации. - 1990.
8. Овчаров А.А. Профессиональные характеристики функций модели социотипа для профориентации с

учетом подтипа. - 1991.

9. Овчинников Б.В., Павков К.В., Владимирова К.М. Ваш психологический тип. - СПб.: Андреев и сыновья, 1996.
10. Рейнин Г.Р. Теоретический анализ типологических описаний личности в психологии труда / Под рек. д. пс. н. В.А. Ганзена. - 1988. - 91 с.
11. Соционика, ментология и психология личности. Выпуск 1. - К., 1994. - С. 3.
12. Суворов В. Індивідуальні особливості учнів при виборі професії // Психолог. – 2003. – № 18-19. – С. 19-20.

Резюме. В статье рассматривается проблема профессионального самоопределения учащихся старших классов в зависимости от соционического типа личности, определенного с помощью авторского компьютерного варианта соответствующей методики.

Ключевые слова: соционика, соционические типы личности, квадры, отрасли деятельности человека..

Summary. In the article the value of sotsionichnogo type of man in professional selfdetermination of personality is considered.

Key words: sotsionica, sotsionichniy type of personality.

Одержано редакцією 22.02.2008.

УДК: 371. 048. 4

О.М. ДЕЩЕНКО

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ВИМОГИ ДО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ГОТОВНОСТІ ДО ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ

Резюме. У статті розглянуто вплив таких організаційно-педагогічних вимог як: цілеспрямовані дії вчителя; комплексне здійснення профосвіти, профдіагностики, профконсультації та профвиховання; забезпеченість навчального процесу матеріальною базою і засобами наочності; диференційований та індивідуальний підходи - на формування у школярів готовності до вибору професії.

Ключові слова: профосвіта, профдіагностика, профконсультація, профвиховання, організаційно-педагогічні вимоги, готовність до вибору професії.

До основних, педагогічних умов процесу формування готовності школярів до вибору професії відносяться: наявність в змісті предмету інваріантних знань і умінь необхідних для оволодіння професіями, пов'язаними з технікою і технологією; обов'язкова практична діяльність, що дозволяє виконати практичні професійні проби; застосування активних форм і методів навчання з урахуванням рівнів сформованості готовності до вибору професії. Їх реалізація привела до певних позитивних результатів в процесі самовизначення школярів. Зупинимось ще на одній умові - це виконання організаційно-педагогічних вимог до навчального процесу з метою формування готовності до вибору професії.

У педагогічній теорії і практиці з даних проблем проведено ряд досліджень. Так вивченню соціально-психологічних і організаційно-педагогічних чинників підготовки до вибору професії присвячені роботи Л.В. Ботякової, А.Е. Голомштока, Е.А. Климова, С.С. Гриншпун, Є.М. Павлютенкова, Б.О. Федоришина і ін.

Поняття готовності до вибору професії розглянуте в роботах С.С.Гриншпун, А.Д. Сазонова, В.Ф. Сахарова, К.К. Платонова, С.Н. Чистякової і ін.

Проведений нами аналіз спеціальної, педагогічної та методичної літератури показав, що ці питання розкриті не повною мірою. Існуючі недоліки у формуванні готовності до вибору професії в школі можна пояснити невідповідністю вчителів до орієнтації учнів на професії, відсутністю у них даних про вимоги до морально-психологічних і професійно важливих якостей людини.

Необхідні умови для формування готовності школярів до вибору професії має "Трудове навчання". Аналіз педагогічної і методичної літератури, результати дослідно-експериментальної роботи дозволили нам визначити ряд організаційно-педагогічних вимог, які можна реалізувати в трудовому навчанні. В ході проведення занять нами передбачалися такі з них: цілеспрямовані дії вчителя на формування готовності школярів до вибору професії; комплексне здійснення профосвіти, профдіагностики, профконсультації та профвиховання; забезпеченість навчального процесу матеріальною базою і засобами наочності; диференційований та індивідуальний підходи до формування готовності школярів до вибору професії. Розглянемо деякі з них.

Цілеспрямована дія вчителя трудового навчання на учнів при формуванні в них готовності до вибору професії забезпечується, в першу чергу, відповідністю змісту матеріалу і наочності, меті профорієнтації та плануванню профорієнтаційної роботи, що проводиться на заняттях.

Не дивлячись на те, що зміст трудового навчання містить всі необхідні для професійного самовизначення школярів знання і уміння, без цілеспрямованої установки вчителя даний процес не досягне своєї кінцевої мети, хоча і має для цього більше можливостей ніж інші предмети [3]. Усвідомлення вчителем важливості підготовки підлітків до життя, у тому числі і до трудової діяльності, повинне вплинути на увесь стиль його роботи. Це не тільки навчання школярів комплексу знань і умінь, але і певна виховна робота, вирішення питань морального, психологічного характеру. В першу чергу вчитель при тісній співпраці з учнями зобов'язаний формувати розуміння значущості професійного самовизначення, у самих школярів, не забуваючи про це ні на одному із занять.

ЗМІСТ

<i>Бех І.Д.</i> Психологічне ферментування виховного процесу.	3
<i>Кукалець М.В., Мусій І.М.</i> Історичний аналіз розвитку педагогічних технологій.	8
<i>Дем'янюк Т.Д.</i> Соціально-психологічні механізми та загальнопедагогічні чинники виховання громадянина України.	10
<i>Кіндрат В.К.</i> Патріотичне виховання підлітків: психологічний аспект.	14
<i>Поліщук Н.В., Панченко М.С., Панченко І.М.</i> В.І. Вернадський і формування інтелектуального потенціалу нації.	23
<i>Косарева Н.І.</i> Формування почуття совісті як важливої риси громадянина-гуманіста.	28
<i>Калита Н.І.</i> Проблема жіночого виховання в структурі виховного ідеалу К. Ушинського.	31
<i>Пагура Т.І., Котовська Л.Г., Логін Т.П.</i> Теоретичні аспекти компетентісно зорієнтованого навчання.	34
<i>Панченко М.С., Панченко І.М., Поліщук Н.В.</i> Наука і духовність у процесі становлення творчої особистості.	39
<i>Боровець О.В.</i> Соціальна зумовленість системи виховання особистості.	44
<i>Безкоровайна О.В.</i> Проблема виховання культури особистісного самоствердження: концептуальні засади.	47
<i>Панчук А.П.</i> До проблеми громадянського виховання особистості.	53
<i>Савінова Н.С.</i> Стимулювання активної діяльності учнів в особистісно орієнтованому виховному процесі.	56
<i>Фіщук В.Г.</i> Стан організації самовиховання учнів в сучасній сільській школі.	62
<i>Нечипорук Л.І.</i> Формування моральної культури школярів в контексті загальнолюдських цінностей.	67
<i>Янцур М.С., Варич О.С.</i> Професійне самовизначення старшокласників у залежності від соціонічного типу особистості.	70
<i>Дещенко О.М.</i> Організаційно-педагогічні вимоги до навчального процесу з метою формування в учнів готовності до вибору професії.	77
<i>Войтович О.П.</i> Вивчення елементів фізики в курсах природознавства і математики початкової школи.	81
<i>Сіранчук Н.М.</i> Лінгводидактичне спрямування технологій розвитку образного мовлення в молодших школярів.	84
<i>Стельмащук Ж.Г.</i> Інтегрування різних видів мовленнєвої діяльності у процесі формування мовленнєвої компетенції учнів початкових класів.	88
<i>Колесніков С.А.</i> Гра на дитячих елементарних інструментах як засіб розвитку дітей молодшого шкільного віку.	91
<i>Трофімчук В.М.</i> Художнє конструювання як творчий навчально-виховний процес проектного моделювання старшокласників.	94
<i>Оксенюк О.В.</i> Відбір та структурування змісту історичного матеріалу з метою формування національних цінностей в учнів.	97
<i>Войтко А.І.</i> Організація професійних проб учнів VIII-IX класів загальноосвітньої школи.	102
<i>Денисюк Н.В.</i> Вирішення проблеми формування екологічної компетентності дівчат в програмах та навчально-методичних виданнях з трудового навчання (обслуговуюча праця).	104
<i>Семенович С.В.</i> Соціальна адаптація юнаків старшого шкільного віку засобами атлетичної гімнастики.	110
<i>Грицик Т.А.</i> Особливості форм та методів контролю навальних досягнень учнів з математики у профільних фізико-математичних класах.	113
<i>Парховнюк Г.О.</i> Роль вчителя інформатики в процесі формування професійного самовизначення старшокласників.	118
<i>Гудовсек О.А.</i> Роль позашкільних закладів освіти в системі естетичного виховання учнів (1950-1990 р.р.).	122
<i>Дем'яненко І.О.</i> Місце початкової спеціалізованої музичної освіти в структурі суспільних відносин.	125
<i>Мегем Є.І.</i> Навчальне завдання в проектній діяльності як особистісно значима проблема.	130
<i>Лісова С.В.</i> Деякі аспекти впровадження кредитної системи навчання.	134
<i>Шевчук А.С.</i> Технологія розробки програмно-методичного забезпечення фахових дисциплін за принципами кредитно-модульної системи.	135
<i>Мищеня О.М.</i> Формування громадянської відповідальності особистості у процесі засвоєння загальноосвітніх знань.	141
<i>Веремчук А.П.</i> Комплексне забезпечення реалізації системних функцій підготовки педагогів.	147
<i>Симчук Н.Р.</i> Проектно-технологічна діяльність студентів педагогічних коледжів.	151
<i>Хроленко М.В.</i> Модель процесу формування екологічної свідомості студентів педагогічних університетів.	157
<i>Завалевський Ю.І.</i> Роль професійної компетентності вчителів в умовах розбудови сучасної середньої освіти.	161
<i>Лупенко-Ковтун С.М.</i> Формування умінь діалогічної взаємодії майбутніх учителів та інтерактивні технології навчання.	165
<i>Войтович І.С., Громов Д.В., Батишкіна Ю.В.</i> Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вищих навчальних закладах для роботи з інформаційними ресурсами.	168
<i>Стегній Т.А.</i> Інформаційні технології в практиці викладання музичного виховання у педагогічному навчальному закладі.	172
<i>Троцюк М.В.</i> Ієрархія ціннісних орієнтацій студентів педагогічного коледжу.	174

<i>Мезем О.М.</i> Запровадження теоретичних аспектів методики викладання біології у практику роботи вітчизняної школи (друга половина 60-х—70-ті роки ХХ ст).	178
<i>Дупак Н.В.</i> Професійне навчання й підготовка фахівців у країнах Західної Європи.	183
<i>Димченко С.С.</i> Духовне відродження особистості Гната Хоткевича в контексті розвитку кобзарського мистецтва України.	185
<i>Потапчук Т.В.</i> Духовна музика – один із засобів формування духовного світу людини.	189
<i>Тарківська-Нагиналюк О.Д.</i> Особливості читання з листа у вокально-інструментальному ансамблі.	192
<i>Бондарчук А.Я.</i> Культура сімейних взаємин як педагогічна проблема.	195
<i>Відомості про авторів.</i>	198

Наукове видання

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 39

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 18. 02. 2008 р. Підписано до друку 28. 03. 2008 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 30,3. Обл. вид. арк. 30,7. Замовлення №67/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 8-0362-22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 8-0362-26-48-83

О – 59   **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 39. —
Рівне: РДГУ, 2008. — 202 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 9.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і методики виховання та навчання учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді, підготовки майбутніх педагогів.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20